

O'ZBEKISTONDA ORKESTR IJROCHILIGINING TARIXI VA BUGUNGI KUNI

*Andijon davlat pedagogika instituti
musiqa ta'lim yo'nalishi 3-boqich talabasi*

Dehkonova Muqqadasxon

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekistonda orkestr ijrochiligining shakllanishi, rivojlanish bosqichlari hamda bugungi kundagi holati tahlil qilinadi. Tarixiy jarayonlar, sovet davrida kechgan o'zgarishlar, mustaqillik yillaridagi yutuqlar hamda zamonaviy tendensiyalar asosida orkestr san'ati taraqqiyotining asosiy bosqichlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Orkestr, ijrochilik, milliy cholg'ular, musiqa madaniyati, simfonik orkestr, mustaqillik, san'at, taraqqiyot.

Аннотация: В статье анализируются становление, этапы развития и современное состояние оркестрового исполнительства в Узбекистане. Освещены основные этапы развития оркестрового искусства, основанные на исторических процессах, изменениях в советское время, достижениях за годы независимости и современных тенденциях.

Ключевые слова: Оркестр, исполнение, национальные инструменты, музыкальная культура, симфонический оркестр, независимость, искусство, развитие.

Annatation: This article analyzes the formation, stages of development and current state of orchestral performance in Uzbekistan. The main stages of the development of orchestral art are highlighted based on historical processes, changes during the Soviet era, achievements during the years of independence and modern trends.

Keywords: Orchestra, performance, national instruments, musical culture, symphony orchestra, independence, art, development.

Kirish

O'zbekiston san'atining qadimiy va boy tarixi mavjud. Musiqiy madaniyat har doim xalq hayotining ajralmas qismi bo'lib kelgan. Ayniqsa, orkestr san'ati – ya'ni ko'plab cholg'u asboblari birgalikda uyg'unlikda chalayotgan murakkab ijro san'ati – O'zbekistonda o'ziga xos taraqqiyot yo'lini bosib o'tgan. Ushbu maqolada orkestr ijrochiligining O'zbekistonda shakllanish tarixi, rivojlanish bosqichlari va hozirgi kundagi holati yoritib beriladi.

Asosiy qism

O'zbekistonda orkestr ijrochiligining dastlabki bosqichlari-Orkestr so'zi lotincha "orchestra" so'zidan olingan bo'lib, u qadimgi yunon teatrlarida raqqoslar va musiqachilar joylashadigan maydonni anglatgan. Zamonaviy orkestr esa turli xil cholg'u asboblardan iborat katta ansamblni ifodalaydi. O'zbek xalq musiqasi asosan milliy an'anaviy cholg'ular – doira, nay, gijjak, dutor, tanbur, sato va boshqalar orqali ijro etilgan. An'anaviy musiqiy ansambllar orkestrning ilk ko'rinishlari sifatida qaralishi mumkin. Ammo klassik ma'nodagi orkestr – turli xil cholg'ular birgalikda notaga asoslangan professional ijro tizimi – XIX asr oxiri va XX asr boshlarida shakllana boshladi. XIX asr oxirlarida Toshkent, Samarqand va Buxoro kabi shaharlarda rus harbiy orkestrlarining tashkil etilishi orkestr madaniyatining O'zbekistonga kirib kelishiga sabab bo'ldi. 1918-yilda tashkil etilgan Turkiston Xalq Konservatoriyasi esa bu yo'nalishdagi ilmiy va ijodiy faoliyatning markaziga aylandi.

1920–1930-yillardan boshlab, O'zbekistonda professional orkestrlar shakllana boshladi. 1936-yilda Toshkentda O'zbekiston Davlat Filarmoniyasi tashkil etildi. Shu yillar davomida Toshkent konservatoriyasi (hozirgi O'zbekiston Davlat Konservatoriyasi) faoliyat yurita boshladi va ko'plab iste'dodli musiqachilarni tayyorladi. Bu davrda mashhur bastakorlar Mutal Burhonov, Tolib Sodiqov, Manas Leviev, Ashrafiy va boshqa ko'plab san'atkorlar orkestr uchun mo'ljallangan monumental asarlar yaratdilar. Ayniqsa, Usta Olim Komilov va Yunus Rajabiy milliy cholg'u asboblari orkestrini rivojlantirishda katta hissa qo'shdilar.

Milliy cholg'ular orkestri ham shakllandi. Bu orkestrlar asosan dutor, gijjak, doira kabi asboblari asosida shakllangan va o'ziga xos milliy ohangni saqlab qolgan holda rivojlangan. Mustaqillik yillarida orkestr ijrochiligining rivojlanishi. 1991-yilda O'zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy madaniyat va san'at rivojiga katta e'tibor qaratildi. Orkestr san'ati ham yangi bosqichga ko'tarildi. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi ko'magida Davlat simfonik orkestri, Davlat kamer orkestri va Milliy cholg'u asboblari orkestri o'z faoliyatini yanada kengaytirdi. Shuningdek, viloyatlarda ham orkestrlar faoliyati kengaytirildi. Andijon, Farg'ona, Samarqand, Buxoro, Xorazm kabi hududlarda orkestr jamoalari tashkil qilindi va ular respublika va xalqaro festivallarda faol ishtirok etmoqda.

Bugungi kunda orkestr ijrochiligining ahvoli- hozirgi kunda O'zbekistonda orkestr ijrochiligi yanada keng ko'lamda rivojlanmoqda. Yosh iste'dodli musiqachilar, dirijyorlar va bastakorlar xalqaro tanlov va festivallarda ishtirok etib, yuksak natijalarga erishmoqdalar. Masalan, O'zbekiston Davlat Simfonik orkestri Italiya, Germaniya, Fransiya, Rossiya kabi davlatlarda konsertlar uyushtirgan. O'zbekistonda orkestr ijrochiligida zamonaviy tendensiyalar – jumladan, turli janrlar sintezi (klassik va zamonaviy pop musiqasi uyg'unligi) ham ko'zga tashlanmoqda. Bu esa yosh avlodning musiqaga bo'lgan qiziqishini yanada oshirmoqda.

Xulosa

O'zbekistonda orkestr ijrochiligi boy tarixiy ildizlarga ega. An'anaviy milliy cholg'u san'atidan boshlangan musiqiy taraqqiyot, zamonaviy orkestr san'atining rivojlanishiga asos bo'ldi. Bugungi kunda esa O'zbekiston orkestr san'ati o'z milliy xususiyatlarini saqlab qolgan holda, jahon musiqiy maydonida o'z o'rnini topmoqda. Orkestr san'ati O'zbekiston yoshlarini musiqiy madaniyatga oshno etish, xalqaro musiqiy aloqalarni mustahkamlash va milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov, A. O'zbek musiqa tarixi. Toshkent: "San'at", 2005.
2. Karimova, M. O'zbek musiqiy madaniyati rivojlanishi. Toshkent, 2012.
3. Raxmatullayev, A. Orkestr san'ati asoslari. Toshkent, 2018
4. O'zbekiston Respublikasi Madaniyat vazirligi nashrlari (2020–2024).
5. Botirova X.T. Theoretical fundamentals of development of people's instruments and performing arts in Uzbekistan // International Journal of Early Childhood Special Education // (INT-JECSE) DOI: 10.9756/INT-JECSE/V14I2.657 ISSN: 1308-5581 Vol 14, Issue 02 2022 -P. 5841-5846.
6. Botirova X.T. Specific characteristics of the development of spiritual - moral qualities of students // Frontline Social Sciences and History Journal, 3(06), <https://doi.org/10.37547/social-fsshj-03-06-04-P.20-30>
7. Привалова, О. А. Кармен Ж. Бизе в творчестве Элины Гаранча / О. А. Привалова // Музыкальная культура глазами молодых ученых: сборник научных трудов / Ред. -сост. Н. И. Верба; науч. ред. Р. Г. Шитикова. - СПб. : Астерион, 2015. - Вып. 12. - С. 190-195.
8. [Ikromovich, E. M. \(2022\). ON THE SIGNIFICANCE OF CREATIVE AND SOCIAL COMPETENCES IN MUSIC EDUCATION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10\(3\), 839-841.](#)
9. Botirova X.T. In the practice of instrumental performance, students are taught to think independently and formation of features of creativity // Middle european scientific bulletin // ISSN 2694-9970 118 Middle European Scientific Bulletin, Volume 33. -P. 52-58.
10. Botirova X.T. Scientific and theoretical views of central asian thinkers in music // Procedia of Theoretical and Applied Sciences // Volume 4. Feb 2023 ISSN: 2795-5621. -P. 54-59.
11. Акмалжонова М.В. "Дирижирование" (методы работ над партитурой). Ташкент, 2017.
12. Ergashev, M. I. ISSUES OF USE OF UZBEK TRADITIONAL MUSIC CULTURE IN THE EDUCATIONAL PROCESS.

13. Botirova X.T. The Role of Pop Art in the Education of Students-Youth in the Spirit of Morality and Patriotism // Web of Scholars: Multidimensional Research Journal (MRJ) // Volume: 01 Issue: 07. 2022 ISSN: (2751-7543). -P. 87-90.
14. Ikromovich, E. M. (2023). "KREATIV KOMPETENSIYA" VA "IJTIMOIY KOMPETENSIYA" TUSHUNCHALARINING KONTEKSTUAL TAHLILI. Современное образование (Узбекистан), (7 (128)), 45-55.
15. Botirova X.T. Activities of the "History and Criticism of Music" Department During the Years of Independence // Middle European Scientific Bulletin // ISSN 2694-9970 118, Volume 33. Feb-2023 -P. 118-121.

